

กฎหมายด้านอาชีวอนามัยและการช่วยเหลือทางทะเลเบื้องต้น

นาวาตรีหญิง กรุณา วงษ์เทียนหลาย
อาจารย์พยาบาล วิทยาลัยพยาบาลกองทัพเรือ

เวชศาสตร์ทางทะเล (Maritime medicine) เป็นการศึกษาสาขาทางทะเลที่พัฒนาขึ้นในทศวรรษที่ผ่านมา และได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง เนื่องจากเป็นองค์ความรู้ทางสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับการทำงานทางทะเล ลักษณะสภาวะแวดล้อมที่เกี่ยวข้องของมนุษย์กับทะเล ภายใต้การขยายการทำงาน และอุตสาหกรรมทางทะเลที่มีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน ซึ่งมนุษย์มีการใช้สอยประโยชน์จากทะเลในทุกมิติ อาทิ การเดินเรือ การสันทนากการ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเล รวมถึงอุตสาหกรรมชายฝั่ง การทำงานในทะเลจึงนับเป็นอาชีพที่ท้าทาย และทำให้เกิดความเสี่ยงมากที่สุดอาชีพหนึ่งไม่น้อยกว่าอาชีพทางบก “เวชศาสตร์ทางทะเล” เป็นศาสตร์การแพทย์ที่ดูแลกลุ่มประชากรที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางน้ำ ทะเล และชายฝั่ง

ดังนั้น ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องมีการกำหนดมาตรฐานสุขภาพทางทะเล และกฎหมายด้านอาชีวอนามัยในการดูแลแรงงานประมง เป็นกลุ่มอาชีพที่มีมากในการประกอบอาชีพทางทะเล มีความยากลำบากและมีความเสี่ยงอันตรายในการประกอบอาชีพอยู่ตลอดเวลา แต่กลับพบว่าการให้ความสำคัญคุ้มครองแรงงานกลุ่มนี้ยังไม่เหมาะสม ทั้งในด้านสภาพการจ้างงาน สิทธิประโยชน์ หรือสวัสดิการต่าง ๆ ซึ่งทำให้แรงงานในงานประมงทะเลขาดหลักประกันในการทำงานที่มั่นคงเพียงพอและความมั่นคงในการทำงาน มีความเสี่ยงภัยทางทะเลและมีระยะเวลาการทำงานที่ต่อเนื่องเป็นเวลานาน อันเป็นการส่งเสริมและเพิ่มความสามารถในการประกอบกิจการประมงของประเทศ (หมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงานในงานประมง พ.ศ. 2562)

สาระสำคัญของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเวชศาสตร์ทางทะเล

เวชศาสตร์ทางทะเล มีลักษณะที่จำเพาะแตกต่างจากหลายสาขาทางการแพทย์ที่มีเนื้อหาวิชาจำเพาะลงไปเฉพาะโรค การเจ็บป่วย หรือการบาดเจ็บอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่เป็นการบูรณาการงานของสหสาขาวิชาชีพด้านการแพทย์และความปลอดภัยทุกมิติ โดยเน้นประสิทธิภาพในการดูแลป้องกันก่อนการเกิดโรค และการบาดเจ็บในการทำงานในทะเล การให้การรักษาผู้ป่วยบาดเจ็บในสภาวะขาดแคลนบุคลากรด้านการแพทย์ การสาธารณสุข การฟื้นฟูสภาพจิตใจ และการส่งเสริมสุขภาพรวมถึงอาชีวอนามัยทางทะเล ผู้ปฏิบัติงานทางทะเลจึงมีทั้งในเรื่องที่มีขนาดใหญ่ เดินทางไกลในทะเล ตลอดจนผู้ปฏิบัติงานริมทะเล

ชาวประมงที่ปฏิบัติชายฝั่ง หรือในท้องทะเลในระยะเวลาที่มีขอบเขตจำกัด ดังนั้นกฎหมายที่เกี่ยวข้องจึงมีหลายระดับ ซึ่งนำมาใช้ในความจำเพาะเจาะจงของลักษณะงานทางทะเล

1. มาตรฐานสุขภาพทางทะเล

มาตรฐานสุขภาพทางทะเลเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อเป็นข้อกำหนดข้อกำหนดกฎหมายการตรวจสุขภาพของผู้ปฏิบัติงานในทะเลทุกคน ตั้งแต่กัปตันเรือ ผู้ที่ถูกจ้างงาน และผู้ทำงานทุกรูปแบบบนเรือทุกรับ ต้องมีใบรับรองการผ่านการตรวจสุขภาพ (Valid medical certificate) เพื่อแสดงถึงความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ (The merchant shipping regulation 2009) โดยมีผลบังคับใช้เมื่อ 6 เม.ย.2553 และยังกำหนดให้ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในทะเลต้องมีสุขภาพที่สมบูรณ์ อายุที่เหมาะสม ผ่านการฝึกอบรม มีประสบการณ์ในการเดินเรือตามที่กำหนด (International convention on standard of training, Certification, and watchkeeping for seafarers 1978 as amended 1995: STCW78/95) โดยประเทศไทยได้เป็นภาคีต่ออนุสัญญานี้และมีผลบังคับใช้เมื่อ 19 ก.ย. 2540

การดูแลสุขภาพมีความจำเป็นต้องตรวจสุขภาพในเวลาที่ยกัก เพื่อคัดกรองความเสี่ยงทางสุขภาพของผู้ปฏิบัติงานในทะเล โดยมีข้อพิจารณาและประโยชน์ในการตรวจ ดังนี้

- 1) การตรวจสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ ต้องประเมินความเสี่ยงทั้งในเรื่องปัญหาด้านอารมณ์ ความคิด เพื่อไม่ให้เกิดผลร้ายต่อตนเองและผู้อื่นในระหว่างที่ปฏิบัติงาน โดยเฉพาะในเรื่องขนส่งสินค้าขนาดใหญ่ที่มีคนดูแลน้อย ทำให้เกิดภาวะเครียดที่เพิ่มขึ้นได้สูง
- 2) การคัดกรองโรคที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ เช่น การเจ็บป่วยจากการทำงานซ้ำ ๆ การบาดเจ็บจากความร้อนในการทำงานในห้องเครื่อง การเจ็บป่วยหรือเสียชีวิตจากการทำงานในที่แคบ
- 3) การงดอนุญาตออกปฏิบัติหน้าที่ในทะเล เนื่องจากความเสี่ยงของการดำเนินจากโรคประจำตัวเดิมที่มีผลต่องาน ต่อเพื่อนร่วมงานและต่อตนเอง
- 4) การพิจารณาลักษณะงานตำแหน่งงานในเรือ กำหนดการเดินทางของเรือ หรือในสถานที่ทำงาน นอกชายฝั่ง การเข้าถึงบุคลากรและการช่วยเหลือทางการแพทย์จะทำได้ยากลำบากขึ้น
- 5) การค้นหาหรือสุขภาพที่เป็นข้อห้ามในการปฏิบัติหน้าที่ ทำอาจทำให้เกิดอันตรายต่อตนเอง ผู้ร่วมงานและผลต่องานที่กำลังดำเนินการอยู่

2. กฎหมายแรงงานทางทะเล

กฎหมายว่าด้วยแรงงานทางทะเล ได้กำหนดความหมายของคำที่เกี่ยวข้องกับแรงงานทางทะเล เพื่อความสะดวกในการใช้บังคับกฎหมาย เช่น เรือ คนประจำเรือ เจ้าของเรือ เป็นต้น ขอบเขตการบังคับใช้กำหนดให้ การจ้างงานระหว่างเจ้าของเรือกับคนประจำเรือตามกฎหมายนี้ไม่อยู่ภายใต้บังคับกฎหมายว่า

ด้วยการคุ้มครองแรงงาน กฎหมายว่าด้วยความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน กฎหมายว่าด้วยการประกันสังคม และกฎหมายว่าด้วยเงินทดแทนเจ้าของเรือต้องจัดให้มีการคุ้มครองด้านประกันสังคม และเงินทดแทนโดยให้คนประจำเรือ ได้รับสิทธิประโยชน์จากการคุ้มครองตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานกำหนด ซึ่งกฎหมายฉบับนี้อยู่ในความรับผิดชอบของ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ดำเนินการออกกฎ ระเบียบที่เกี่ยวข้อง ในกรณีที่มีได้มีการกำหนดไว้ในกฎหมายฉบับนี้และกำหนดให้ข้อพิพาทเกี่ยวกับแรงงานทางทะเล อยู่ในเขตอำนาจของ ศาลแรงงาน เงื่อนไขในการทำงานในเรือ กำหนดห้ามเจ้าของเรือให้บุคคลอายุต่ำกว่า 16 ปีบริบูรณ์ทำงานบนเรือ และห้ามเจ้าของเรือให้คนประจำเรือที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ทำงานที่อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพหรือความปลอดภัย และคนประจำเรือต้องมีใบรับรองแพทย์มาแสดงว่ามีความพร้อมด้านสุขภาพในการทำงานบนเรือ

ในกรณีที่กฎหมายฉบับนี้กำหนดให้เจ้าของเรือดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใด ที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายให้เจ้าของเรือเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเพื่อการนั้น ให้เจ้าของเรือจัดให้มีสำเนาอนุสัญญาว่าด้วยแรงงานทางทะเล พ.ศ. 2549 และกฎหมายฉบับนี้รวมทั้งฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ไว้บนเรือ เจ้าของเรือต้องไม่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนประจำเรือเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมือง บรรดาคดีที่เกิดจากข้อพิพาทระหว่างเจ้าของเรือกับคนประจำเรือ หรือทายาทหรือระหว่างบุคคลดังกล่าวกับเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐ อันเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายนี้ให้อยู่ในเขตอำนาจของศาลแรงงาน

พระราชบัญญัตินี้มีผลใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งร้อยแปดสิบวัน (180 วัน) นับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป ซึ่งพระราชบัญญัติฯ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 8 ต.ค.2558 พระราชบัญญัติดังกล่าวจึงมีผลใช้บังคับในวันที่ 5 เม.ย.2559

3. กฎหมายคุ้มครองแรงงานในงานประมง

การทำประมงเป็นวิถีการดำรงชีพแต่เดิมของคนไทยที่มีมาเป็นเวลานาน และปัจจุบันการทำกรประมงของไทยครอบคลุมทั้ง การประมงทะเลซึ่งเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่อประเทศเป็นอย่างมาก แต่งานประมง เป็นงานที่มีลักษณะความเสี่ยงภัยสูงและสภาพการทำงานต่อเนื่องยาวนานแตกต่างจากการทำงานโดยทั่วไป แรงงานประมงจึงเป็นกลุ่มอาชีพที่มีความยากลำบากและมีความเสี่ยงอันตรายในการประกอบอาชีพอยู่ตลอดเวลา แต่กลับพบว่าการให้ความคุ้มครองแรงงานกลุ่มนี้ยัง

ไม่เหมาะสม ทั้งในด้านสภาพการจ้างงาน สิทธิประโยชน์ หรือสวัสดิการต่าง ๆ ซึ่งทำให้แรงงานในงานประมงทะเลขาดหลักประกันในการทำงานที่มั่นคงเพียงพอและความมั่นคงในการทำงาน ประกอบด้วย

3.1 พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงานในงานประมง พ.ศ. 2562

พระราชบัญญัตินี้มีบังคับกับการทำการประมงเพื่อการยังชีพ การประมงในทะเล โดยเจ้าของเรือและแรงงานประมงต้องปฏิบัติในส่วนที่เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ขั้นต่ำในการทำงาน การปฏิบัติหน้าที่ที่พักอาศัย อาหาร การคุ้มครองความปลอดภัยและสุขอนามัยในการทำงานบนเรือประมง และการจัดสวัสดิการในการทำงาน ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน กฎหมายว่าด้วยการเดินเรือในน่านน้ำไทย กฎหมายว่าด้วยการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว กฎหมายว่าด้วยการประมง กฎหมายว่าด้วยเงินทดแทน และกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ เว้นแต่พระราชบัญญัตินี้จะได้บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ และการจัดทำสัญญาจ้างต้องกำหนดถึงเงื่อนไข หรือการจัดการอย่างอื่นเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ของแรงงานประมง และสภาพการทำงานทั้งบนเรือและบนท่าเทียบเรือด้วย กฎหมายว่าด้วยการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว และกฎหมายว่าด้วยการประมงที่เกี่ยวกับการทำงานของแรงงานประมงให้กระทำได้เฉพาะกรณีและผู้ขออนุญาตมีใบรับรองแพทย์แสดงว่ามีความพร้อมด้านสุขภาพในการทำงานบนเรือประมงซึ่งรวมทั้งสุขภาพด้านการได้ยินและด้านสายตาด้วย

3.2 กฎกระทรวงคุ้มครองแรงงานในงานประมงทะเล พ.ศ. 2557 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

แรงงานประมงที่จะทำงานบนเรือได้ต้องมีใบรับรองแพทย์ซึ่งยังไม่หมดอายุ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความพร้อมของร่างกายในการปฏิบัติหน้าที่ แต่กรณีที่ใบรับรองแพทย์เพิ่งจะหมดอายุและเป็นกรณีเร่งด่วนหน่วยงานผู้ทรงอำนาจอนุญาตให้แรงงานประมงทำงานบนเรือ ดังกล่าวได้ในระยะเวลาที่จำกัด และมีการกำหนดช่วงเวลาไว้โดยเฉพาะ จนกว่าจะได้รับใบรับรองแพทย์ ทั้งนี้ ใบรับรองแพทย์ของแรงงานประมง ที่ทำงานบนเรือประมงที่มีความยาวตั้งแต่ 24 เมตรขึ้นไป หรือเรือซึ่งโดยปกติอยู่ในทะเลเกินกว่า 3 วัน อย่างน้อยต้องระบุว่าสายตาและการได้ยิน ของแรงงานประมงมีความสมบูรณ์สำหรับการปฏิบัติหน้าที่ บนเรือและแรงงานประมงไม่มีอาการที่เป็นปัญหาต่อการปฏิบัติหน้าที่ในทะเลหรือมีสุขภาพที่ไม่พร้อมต่อการปฏิบัติหน้าที่ หรือเป็นอันตรายต่อสุขภาพของบุคคลอื่น ๆ บนเรือ โดยใบรับรองแพทย์จะมีระยะเวลาใช้บังคับได้สูงสุด 2 ปี

3.3 พระราชบัญญัติการช่วยเหลือกู้ภัยทางทะเล พ.ศ.2550

โดยมีมาตราที่เกี่ยวข้องกับการอาชีวอนามัย และการช่วยเหลือทางทะเลเบื้องต้น ดังนี้

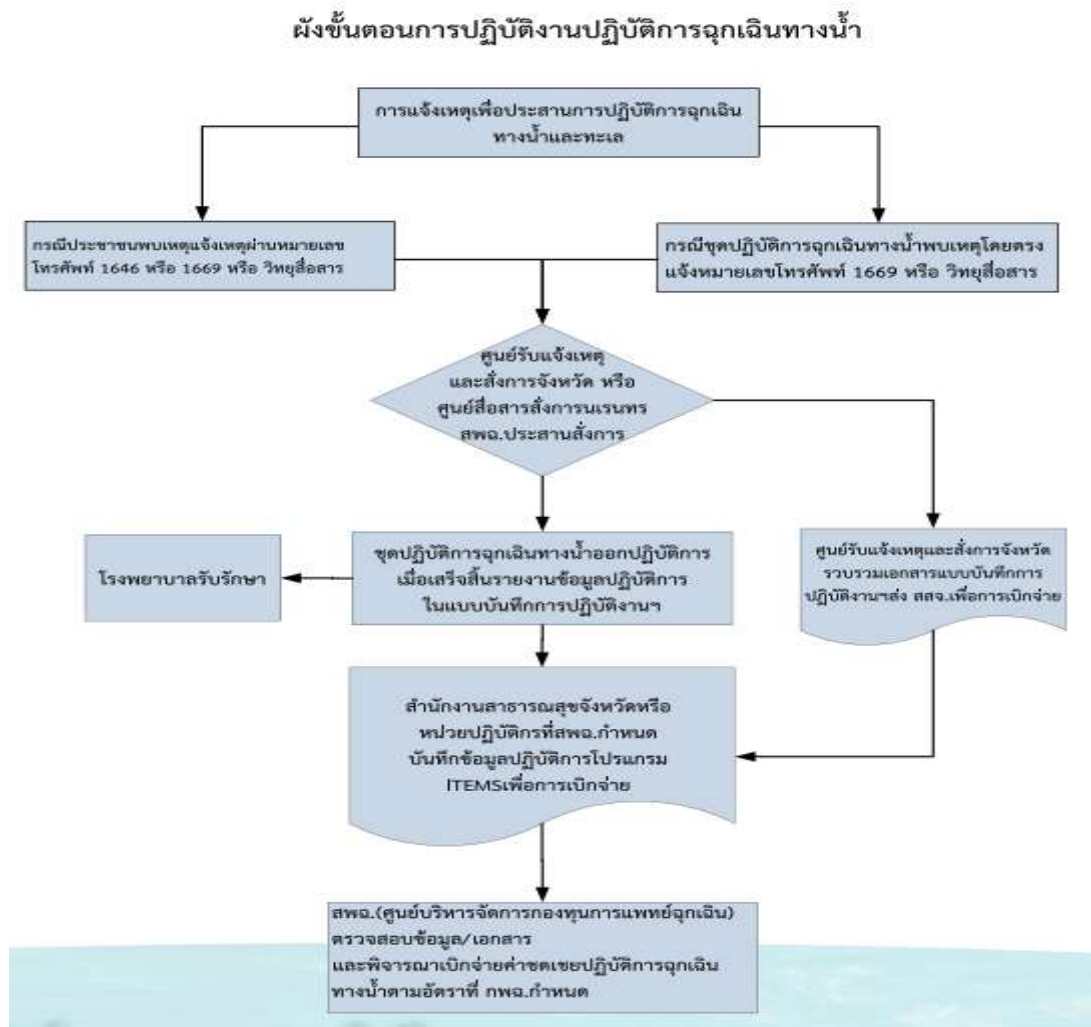
1) หน้าที่ในการช่วยเหลือกู้ภัย มาตรา 9 ผู้ช่วยเหลือกู้ภัยมีหน้าที่ปฏิบัติช่วยเหลือกู้ภัยด้วยความระมัดระวังตามสมควร เพื่อป้องกันมิให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม หรือบรรเทาความ

เสียหายต่อสิ่งแวดล้อมให้เหลือน้อยที่สุด ยอมให้ผู้ช่วยเหลือกู้ภัยรายอื่นปฏิบัติการหรือเข้าร่วมปฏิบัติการ เมื่อได้รับการร้องขอจากเจ้าของเรือ หรือผู้ประสบภัย

2) หน้าที่ในการช่วยเหลือกู้ภัย มาตรา 11 นายเรือมีหน้าที่ต้องช่วยเหลือบุคคลที่ตกอยู่ในภยันตรายแห่งชีวิตในทะเลตาม ความสามารถที่จะกระทำ ได้โดยไม่ก่อให้เกิดภยันตรายอย่างร้ายแรงแก่เรือและบุคคลบนเรือของตน เจ้าของเรือไม่ต้องรับผิดชอบในผลที่นายเรือไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง

3) หน้าที่ในการช่วยเหลือกู้ภัย มาตรา 20 ผู้ที่กระทำการช่วยชีวิตผู้ประสบภัยไม่มีสิทธิเรียกเงินตอบแทนจากผู้ประสบภัยที่รอดชีวิตจากการกระทำนั้น

นอกเหนือจากกฎหมายอาชีวอนามัยทางทะเล เพื่อลดและป้องกันความเสี่ยงของผู้ปฏิบัติงานในเรือพาณิชย์ เรือประมง หรืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับการทำงานชายฝั่ง สิ่งที่ควรทราบคือ การช่วยเหลือฉุกเฉินทางทะเล ที่สามารถพบได้ตลอดเวลาในการทำงาน จึงควรรู้ถึงขั้นตอนการประสานงานในการช่วยเหลือทางทะเลเบื้องต้น

ภาพ การปฏิบัติช่วยเหลือฉุกเฉินทางน้ำ

ทีมา คู่มือแนวทางการปฏิบัติการฉุกเฉินทางน้ำและทะเล (2557)

สรุป

เวชศาสตร์ทางทะเล มีลักษณะที่จำเพาะแตกต่างจากหลายสาขาทางการแพทย์ที่มีเนื้อหาวิชาจำเพาะลงไปเฉพาะโรค การเจ็บป่วย หรือการบาดเจ็บบางอย่างใดอย่างหนึ่ง ประเทศไทยจำเป็นต้องมีการกำหนดกรอบทางกฎหมายที่ชัดเจน มีการกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และมอบอำนาจหน้าที่ให้หน่วยงานที่เหมาะสมเป็นผู้รับผิดชอบจัดทำบริการค้นหาและช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางทะเล มีการจัดหาทรัพยากรองค์กรและสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดทำบริการอย่างเพียงพอ ในอดีตประเทศไทยการดำเนินการค้นหาและช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางทะเลในปัจจุบันของประเทศไทยยังไม่มีรูปแบบวิธีการที่ชัดเจน และยังคงมีปัญหาในการดำเนินการในหลายด้าน เช่น การหวงกันอำนาจของหน่วยงานต่างๆ, ปัญหาด้านการติดต่อสื่อสารระหว่างหน่วยงาน, ปัญหาด้านงบประมาณ เป็นต้น อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการค้นหาและช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางทะเล พ.ศ.2550 ก็จะต้องมีการพัฒนาระดับการให้บริการให้มีมาตรฐานไม่ต่ำไปกว่าที่อนุสัญญากำหนด ซึ่งจะต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการและต้องใช้งบประมาณในการลงทุนเป็นจำนวนมาก อันจะส่งผลให้ประเทศไทยมีระบบการให้บริการค้นหาและช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่งผลต่อความเชื่อมั่นที่ดีต่อประเทศ และจะส่งผลดีต่อเศรษฐกิจของประเทศต่อไป ดังนั้น จึงมีความเหมาะสมที่ประเทศไทยจะเข้าร่วมเป็นสมาชิกอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการค้นหาและช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางทะเล พ.ศ.2550 โดยควรจะมีการกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอน วิธีการดำเนินการ, การประสานงาน, การจัดเตรียมความพร้อมในการปฏิบัติการ, ทรัพยากรองค์กร ที่จะต้องมีการจัดเตรียม การกำหนดหน้าที่ให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาตามภารกิจหลักของหน่วยงานนั้นๆ, จัดตั้งและกำหนดอำนาจหน้าที่ของศูนย์ประสานงานการค้นหาและช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางทะเล ซึ่งผู้เขียนเสนอแนะให้กองทัพเรือ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีความพร้อมในด้านของบุคลากร และทรัพยากรองค์กร ปฏิบัติหน้าที่เป็นศูนย์ประสานงานการค้นหาและช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางทะเล เพื่อให้มีความสอดคล้องกับการวางนโยบาย และการสั่งการหน่วยงานที่มีหน้าที่ค้นหาและช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางทะเล

เอกสารอ้างอิง

พระราชบัญญัติการช่วยเหลือกู้ภัยทางทะเล พ.ศ. 2550. สืบค้นเมื่อ 18 ก.พ.66. จาก

<https://www.tlcs.co.th/blank>

ธนวัฒน์ ศุภนิตยานนท์ และธนวัฒน์ ชัยกุล. (2557). บทนำเวชศาสตร์ทางทะเล. วารสารแพทยนาวิ.

41(1) (มกราคม-เมษายน): 17-25.

ธนวัฒน์ ชัยกุล (บรรณาธิการ). (2557). คู่มือแนวทางการปฏิบัติการฉุกเฉินทางน้ำและทะเล. อัลทีเมทพรีนติ้งจำกัด: นนทบุรี

วิลาสินี สิทธิโสภณ. (2558). กฎหมายว่าด้วยแรงงานทางทะเล. สืบค้นเมื่อ 18 ก.พ.66. จาก

https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw_parcy/ewt_dl_link.php?nid=1716

อาทิตยา โภคสุทธิ และคณะ. (2564). กฎหมายคุ้มครองแรงงานในงานประมง: ศึกษาความสอดคล้องกับ

อนุสัญญา องค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ 188 ว่าด้วยการทำงานในภาคประมง.

วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. 17(2) กรกฎาคม-ธันวาคม: 110-149.